

MALO TO ZMYSEL

Skutočný príbeh

David Menasche



MALO TO ZMYSEL

MALO TO ZMYSEL

Skutočný príbeh

David Menasche

Libri
FORTUNA

Original title: David Menasche: THE PRIORITY LIST
Copyright © 2013 by David Menasche
Originally published by Touchstone, a Division of Simon & Schuster,
Inc., New York

Slovak edition © Fortuna Libri, Bratislava 2014
Translation © Róbert Hrebíček, 2014
Cover design © Kryštof Doležal, 2014

Vydalo vydavateľstvo Fortuna Libri.

www.fortunalibri.sk

Redakčná a jazyková úprava Jarmila Antolová
Zodpovedná redaktorka Anna Kališková
Návrh obálky Kryštof Doležal

Prvé vydanie

Všetky práva vyhradené.

Nijaká časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovat', ukladať
do informačných systémov ani rozširovať akýmkoľvek spôsobom,
či už elektronicky, mechanicky, fotografickou reprodukciou,
alebo inými prostriedkami, bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-8142-208-9

*Jacquovi Menaschemu, ktorý ma naučil,
že netreba byť statočný, a potom mi ukázal,
ako sa takým stať.*

Prológ

Dovoľte mi, prosím, aby som si požičal slová veľkého Loua Gehriga, ktoré predniesol počas svojho rozlúčkového prejavu na Yankee Stadium krátko po tom, čo sa ako tridsaťšesťročný dozvedel, že onedlho zomrie. *Dnes sa pokladám za najšťastnejšieho človeka na celom svete.*

Rovnako sa teraz cítim aj ja – naozaj sa mi zdá, že takým človekom som.

Keď mi roku 2006 diagnostikovali mozgový nádor a predpovedali niekoľko mesiacov života, bol som približne rovnako starý ako Lou a moja učiteľská kariéra vrcholila. Odvtedy prešlo sedem rokov. Teraz sedím doma v New Orleanse, čiastočne ochrnutý a takmer slepý. Som šťastný, že ešte stále viem oceniť krásu ružových magnólií, čo rastú pred oknom, spoznávam najbližších, smejem sa s priateľmi a mám možnosť vyrozprávať svoj príbeh.

Som realista. Viem, že už by som nemal byť nažive. Choroba mi nedovolí zabudnúť, že tento súboj vôli napokon vyhrá ona, nie ja. Chápem, že rakovina dosiahne svoje – a nebude s tým dlho otáľať.

Zrak sa mi horší a môj svet je čoraz temnejší. Ruky mi ocha-

bujú, keď sa chcem najesť, vidlička mi vypadne z ruky. Nohy sa mi podlamujú. Povedal som si však, že posledné chvíle, nech už budú akékoľvek dlhé, strávim jediným spôsobom, akým dokážem – naplnený radosťou.

Už by som neudržel pod kontrolou triedu tak ako kedysi. Dúfam však, že keď sa podelím o svoje skúsenosti a ponaučenia, najmä s ohľadom na to, že čoskoro zomriem, ostatným tým pripomeniem, aký vzácny je život. Nikdy som si ho necenil tak veľmi ako teraz, keď mi zostáva už len veľmi málo času.

Znova použijem myšlienku z rozlúčkovej reči železného muža bejzbalu:

Na záver dodám, že hoci ma opustilo šťastie, mám veľa vecí, pre ktoré sa oplatí žiť.

Budem na tom rovnako – do posledného dychu.

V ľavom uchu mi hučalo. Neprikladal som tomu veľký význam, no pripadalo mi to otravné. Zdalo sa mi, že okolo hlavy mi ako sedadlo na kolotoči v zábavnom parku krúži komár. Hučalo mi však vnútri hlavy. Snažil som sa nevšimáť si to. Jedného dňa, niekoľko mesiacov po tom, čo sa to začalo, sa zvuk zmenil na tras. Šíril sa mi tvárou a ľavou stranou tela, neskôr pokračoval až k špičkám prstov na nohe. *Nastal čas navštíviť doktora, Menasche*, povedal som si. Objednala ma Paula. V našom manželstve mala na starosti všetko, čo súviselo s organizovaním. Bez nej by nám jedného dňa zhasli v dome svetlá, lebo by som zabudol, že treba zaplatiť účet za elektrinu.

Zašiel som za praktickým lekárom, ktorý ma poslal k špecialistovi na uši, nos a krk. Ten došiel k záveru, že ma musí vyšetriť neurológ. Doktor Paul Damski bol mladý. Môj vtedajší vek – tridsaťštyri rokov – prekračoval iba trochu. Pripadal mi rozvážny a priamy, čím si získal moje sympatie. Dúfal som, že príznaky pripíše pricviknutému nervu či akémusi tiku, on však nariadil celý rad vyšetrení. Ich názvy tvorili samé akronymy – EEG, EKG, CT, MRI. Keď prvé tri dopadli negatívne, pocítil som obrovskú úľavu.

Doktor Damski naznačil, že magnetická rezonancia určite niečo odhalí. Výsledok vraj bude známy až o niekoľko dní. Čakanie nemá rád azda nikto a výnimkou nie som ani ja. Sústredil som sa teda na jedinú vec, ktorou som si mohol zamestnať myseľ, na prácu. Jednoducho som sa do nej pohrúžil.

Coralreefsku vyššiu strednú školu prezývajú megamagnet – a nie náhodou. Študenti z celej krajiny sa uchádzajú o prijatie na jednu zo šiestich prípravných akadémií – medzinárodného bakalareátu, poľnohospodárskej vedy a inžinierstva, obchodu a financií, právnych a verejných záležitostí, zdravotvedy, výtvarných a múzických umení. O výbere rozhoduje lotéria. Výnimkou je iba Akadémia výtvarných a múzických umení. Jej študenti sa musia zúčastniť na konkurze. Konkurencia je silná. Keďže ambiciózných umelcov prichádza veľa, atmosféra pripomína film *Cesta za slávou*. Dievčatá a chlapci na chodbách ustavične precvičujú piesne a tanečné kroky. Keby ste sa tam ocitli, dobrá nálada by prešla aj na vás. Kým som neochorel, nedal som si ujsť ani jediný deň.

Keď školu roku 1997 otvárali, patrilo som k pôvodnému personálu. Bolo to moje prvé učiteľské miesto, a keďže som mal iba dvadsaťpäť rokov, nebol som oveľa starší ako študenti. Počas svojho šestnásťročného pôsobenia som učil najmä najlepších študentov jedenásteho ročníka a vyučoval vysokoškolskú angličtinu. Rád som sledoval, ako pätnásť- a šestnásťroční chlapci a dievčatá zápasia s prvými dôležitými životnými rozhodnutiami – voľbou kariéry, vzťahmi, bývaním, výberom vysokej školy a oblasti štúdia. V tomto veku sa totiž zároveň učili šoférovať, nachádzali si prvé zamestnania, experimentovali s drogami či alkoholom, spoznávali sex, svoju identitu a slobodu. Pre mladých ľudí je to významné

prechodné obdobie. Pokladám to takmer za zázrak – hoci začínajú získavať nezávislosť a tá, ktorú nadobudnú, im často nestačí, väčšina ešte nemá školy po krk. To, že som sa mohol stať súčasťou ich premien, som bral ako veľkú poctu.

Povedal som si, že pre nich nebudem iba ďalší učiteľ. Dával som to najavo napríklad tak, že trieda bola vždy otvorená. Cez obed sa tam zvyčajne zdržiaval poltucet až tucet študentov. Neraz si nacvičovali repliky, spievali, tancovali, hrali na husliach či gitare. Bolo to veselé prostredie. Iba občas sa niekto rozplakal pre priateľa či zlú známku, aj to zvyčajne pred vyučovaním alebo po ňom.

Vyzeralo to tak aj v deň, keď mi stanovili diagnózu.

Bolo to tesne pred Dňom vďakyvzdania, mojím obľúbeným sviatkom. Sedel som za stolom s Denise Arnoldovou, ktorá vyučovala angličtinu najpokročilejších dvanástakov. Mal som ju najradšej zo všetkých kolegov. Bola útlej postavy a jedla ako vrabec. Zvyčajne si dopriala iba niekoľko cukríkov M&M's z vrecka, ktoré mala schované v stole. Cez obed som si zväčša kúpil čosi zdravé a pokúšal som sa ju prinútiť, aby si trochu odhryzla. Inak jej urobím hanbu, dodal som zakaždým. V ten deň sme si rozdelili šalát z jedálne. Žartovali sme, aké veľké šťastie máme – k zvädnutému ľadovému šalátu a rozmočeným krutónom sme totiž dostali aj uhorku. Študenti chodili sem a tam. Krátko predtým, než sme dojedli, mi zazvonil telefón – ozvala sa melódia zo starej videohry Mario Brothers. Keď som otvoril telefón, na displeji som zbadal lekárovo číslo.

„Prosím,“ povedal som a vstal od stola.

„Tu je sestra doktora Damského,“ ozval sa žalostný hlas na druhom konci linky. „Prišli výsledky vášho vyšetrenia.“

Azda za to môže moja optimistická náтура, no vždy očakávam, že všetko dopadne dobre. „Aha,“ nadviazal som veselo. „Super! Aké sú?“

Na chvíľu zaváhala. Rozbúšilo sa mi srdce. „O tom potom,“ odvetila. „Musíte sem prísť. A vezmite niekoho so sebou.“

Cítil som sa, akoby ma práve kopla do brucha. „Som v škole, trochu sa oneskorím,“ naznačil som.

Strach sa vie s človekom poriadne zahrať. Keď som vyhlásil, že nemôžem prísť okamžite, asi som dúfal, že výsledok sa zmení. Snažil som sa žiť normálnym životom, aký som viedol pred telefonátom. Nádej sa, že sestra odvetí: *To nie je problém, objednáam vás na inokedy*. No neurobila to.

„Časom sa netrápte,“ upokojovala ma. „Doktor tu zostane.“

Tentoraz sa mi zdalo, že ma kopla tretrou s ostrými klincami.

„Dobre,“ vyšlo zo mňa.

Ukončil som hovor a pozrel som sa na Denise. Od prekvapenia otvárala ústa a od strachu vytriešťala oči. „Prišli výsledky vyšetrenia,“ vysvetlil som. „Vraj si ich musím vypočúť osobne. Určite to budú zlé správy.“ Priateľka sa na mňa povzbudzujúco zahľadela. „Všetko bude v poriadku, David,“ utešovala ma. „Vôbec o tom nePOCHYBUJEM. No tak! Si predsa neporaziteľný.“

Neviem, ako som v to popoludnie zvládol vyučovanie. Spomínam si, že občas som sa natoľko zahĺbil do diskusie so študentmi, že som na lekára celkom zabudol. Na konci dňa sme s Denise kráčali k parkovisku. Rozprávali sme sa o tom, čo ma čaká a ako sa mám. Keď som podošiel k autu, obrátil som sa k nej a povedal: „Výsledky budú normálne – naposledy.“ Škoda, že som vtedy nemohol zastaviť čas.

Sadol som si za volant, zvýšil hlasitosť na autorádiu a vydal sa severne po Palmetto Expressway po manželku. Paula vyučovala dejepis v ďalšej strednej škole v Miami. Nemala vodičský preukaz, preto som ju do školy a späť vozieval ja. Tvorilo to súčasť nášho denného režimu. Keď si sadla na miesto spolujazdca, stíšil som hudbu a vyrukoval so správou.

Usilovala sa zostať pokojná, očividne však spolu so mnou podľahla panike.

Cesta k doktorovi mi pripadala nekonečne dlhá. Navyše sa mi zdalo, že idem prirýchlo. Ustavične som si nahováral, že čím dlhšie budem návštevu odkladať, tým dlhšie sa budem môcť tváriť, že všetko je v poriadku. V ústach mi vyschlo a žalúdok mi zachvátil krčč. Paula so mnou spoločensky konverzovala o tom, aký mala deň. Bol som jej vďačný, no z toho, čo hovorila, som nezachytil ani slovo. Iba som ustavične prikyvoval – a lapal po dychu.

Keď sme dorazili, doktor Damski bol v ordinácii – presne ako slúbila sestra. Tá sa nám nepozrela do očí, len ukázala na lekárovu pracovníčku. Dvere boli otvorené. Keď sme s Paulou vošli dnu, doktor sedel za stolom. Hnedé vlasy mal kratšie, ako keď som ho videl naposledy. Tentoraz mal na sebe biely plášť a okolo krku fonendoskop. „Posaďte sa,“ vyzval nás a ukázal na dve hnedé vinylové stoličky obrátené k stolu. Začal používať lekárske termíny, ktorým som nerozumel. *Glioblastoma multiforme*? Nedokázal som to ani vysloviť, nie ešte pochopiť, čo to znamená. „Dobre teda,“ pokračoval doktor Damski, „ukážem vám to.“

Na veľkom počítačovom monitore za ním sa vynímal zlovestne vyzerajúci obraz. Pripomínal Rorschachov test – veľkú pokrúte-

nú mazanicu s množstvom čiernej, sivej a bielej. Lekár sa obrátil k obrazovke a ukázal na ňu. „Toto je váš mozog,“ vysvetlil bez akýchkoľvek emócií. Aby som videl lepšie, prisunul som si stoličku. Paula vstala a postavila sa za mňa. Netušil som, na čo hľadím. Doktor ukázal na bielu masu na sivom pozadí. Ponášala sa na obraz z predpovede počasia – akýsi hurikán črtajúci sa na obrazovke radaru. Ako mi potvrdil lekár, bol to nádor. Jasne som ho pochopil, no hlavou mi vírilo hádam milión otázok. Učiteľ vo mne sa nezaprel.

„Čo z toho vyplýva?“ spýtal som sa. „Je nezhubný?“ Snaha sa cení.

Doktor Damski odložil podložku a pero, potom sa mi pozrel priamo do očí. Znepokojene sa zamrivil na stoličke. „Nijaký mozgový nádor nemožno pokladať za benígny,“ podotkol.

„Je teda zhubný?“

„Áno, máte rakovinu.“

Akoby ma udrel do solárneho plexu. Nemohol som sa nadýchnuť, cítil som sa porazený, prázdny. Keď zbadal hrôzu, čo sa mi zračila na tvári, pokúsil sa zmierniť šok, ktorý mi práve spôsobil. „Ešte nevieme veľa, David,“ naznačil. „Musíme vám urobiť biopsiu.“ *Biopsiu? A načo? Veď práve povedal, že je to rakovina.* „Potrebujeme viac informácií,“ vysvetlil. „Chceme zistiť, ako rýchlo rastie. Možno je tam už dvadsať rokov a zväčšuje sa veľmi pomaly.“

Dobre, pomyslel som si. Biopsiu zvládnem. Vtedy som totiž netušil, že zahrňa odstránenie časti lebky.

„Počká to do letných prázdnin?“ spýtal som sa.

Zošpúlil pery. Niekedy som to robieval aj ja, najmä vtedy, keď mi nejaký študent položil otázku, ktorá mi pripadala mimoriadne

naivná.

„Nie, to by bolo pridlho,“ odvetil.

„Dobre. A čo do vianočných prázdnin? Je to iba mesiac.“

„Úprimne povedané, netuším, či vtedy ešte budete žiť,“ priznal.

Prudko som sa odtiahol, akoby mi práve vylepil zaucho. Nebol to však posledný úder, ktorý mi uštedril. Dodal, že predpokladaná dĺžka života bez liečby je asi dva mesiace. Rozhliadol som sa po pracovni. Stena mala farbu nemocničného odevu, azda trochu tlmenú. Namiesto maľby sa na nej vynímal plagát miechy a mozgu. V kúte stál vyšetrovací stôl z nehrdzavejúcej ocele, pokrytý nepokrytým bielym papierom. Všetko mi pripadalo chladné a strohé. *Ak vám chce niekto oznámiť, že čoskoro zomriete, nemali by ste sa nachádzať v príjemnom prostredí?* „Ako dlho zostanem sám sebou?“ spýtal som sa. Odpoveď som však už poznal: ten čas už prešiel.

Paula si zachovávala stoický pokoj, ale ja som sa zrútil. Ospravedlnil som sa a vyšiel som na parkovisko, aby som zatelefonoval bratovi. Jacques bol o osem rokov starší, pracoval na voľnej nohe ako redaktor a novinár. Napriek nabitému plánu si pre mňa vždy našiel čas. Bol skalou, o ktorú som sa mohol oprieť. Keď som začul jeho hlas, zosypal som sa. Sotva som sa zmohol na slová. *Mozgový nádor. Smrteľný. Iba niekoľko mesiacov života.* Došľaka, veď som mal iba tridsaťštyri rokov! Zbožňoval som svoju prácu, ľúbil manželku, miloval život. Možno to znie ako kliše, no keď vás odsúdia na trest smrti, pomyslíte si: *Ako je to možné? Kedy sa preberiem z tejto hroznej nočnej mory?*

Presne to som sa medzi vzlykmi spýtal Jacqua. „Ako je to možné? Snažil som sa byť dobrý človek, všetko robiť správne. Udreľ som sa do hlavy? Zjedol som niečo, čo som nemal?“ „David,“ po-

vedal napokon brat, „musíš byť pevnejší.“ To bol celý on. „Vzchop sa. Prekonaj to. Buď statočný.“ Chcel som taký byť – kvôli Jacquovi, Paule, študentom. Netúžil som budiť dojem, že som slabý a bezmocný, že nezvládam situáciu. Zhlboka som sa nadýchol, potom znova. Napokon mi vyšli z úst slová, ktoré sa vzali odnikiaľ a vôbec som ich neočakával.

„Netráp sa, mám to pod kontrolou,“ ubezpečil som ho. Vedel som, že je to pravda. Zároveň mi to však pripadalo ešte čudnejšie ako zvuk slov, ktoré som práve vyriekol.

Keď sme sa s Paulou poriadne vyplakali, na Deň vďakyvzdania sme sa vybrali k mojim rodičom. Fatálna diagnóza zásadne ovplyvní ľudský život. Predtým som sa tohto sviatku nemohol dočkať, bol mojím najobľúbenejším. Mama počas neho používala strieborný príbor, jemný porcelán, ba dokonca aj krištáľové poháre so stopkou, ktoré zacengali vždy, keď ste do nich ťukli. Na oslave sa mala zúčastniť moja najbližšia rodina – mama, otec, Jacques s manželkou Tal a so synmi Emanuelom a Noahom, najstarší brat Maurice s manželkou Michelle a so synmi Jacquom a Zachom (dievča sa v našej rodine nenarodilo viac ako tridsať rokov). Prísť malo aj širšie príbuzenstvo. Počet hostí sa zvyčajne pohyboval od dvadsať do tridsaťpäť. Aby sa všetci pomestili, museli sme v jedálni a obývačke rozložiť dlhé stoly. Boli to tie najkrajšie chvíle. Návštevníci začali prichádzať okolo piatej popoludní. So Jacquom sme plnili úlohu barmanov, zatiaľ čo hostia pred večerou konverzovali. Hlavná udalosť sa odohrala asi o siedmej. Jej súčasťou vždy bola morka, veľká ako Toyota Prius, so všetkým, čo k tomu patrí.

Cesta z Miami do rodičovského domu v meste Pembroke Pines s budovami pastelových farieb trvala asi štyridsať

minút. Paula mala povolenie učiť sa šoférovať. Za normálnych okolností by bola urobila čokoľvek, aby si nemusela sadnúť za volant. Tentoraz sa však ponúkla, že viesť auto bude ona. Veľmi ma tým potešila. Povedal som si, že keď budem rodičom hovoriť o rakovine, zostanem silný. Rozhovoru som sa však desil a snažil som sa naň pripraviť. Vedel som, že mama sa zrúti, navyše som jej nechcel poukaziť najkrajší deň v roku.

Keď sme s Paulou dorazili, Jacques s rodinou už boli v dome. Z New Yorku prileteli niekoľko hodín predtým. Všetci sme sedeli v obývačke. Uvedomil som si, že smutnú správu môžem oznámiť rodičom aj teraz. Ďalší hostia prídu až o niekoľko hodín, všetci teda budú mať dostatok času na zotavenie. Ustavične som si pripomínal, čo všetko o človeku prezrádza reč tela. Silou vôle som sa nútil, aby zo mňa vyžarovalo sebavedomie: *Opri sa dozadu. Prekriž si nohy, no nie ruky. Uvoľni sa.* Rodičia sedeli na malej pohovke oproti mne. (Čochvíľa mali osláviť štyridsiate siedme výročie svadby a ešte stále sedávali v tesnej blízkosti.)

„Takže,“ vyšlo zo mňa. Usiloval som sa pôsobiť nenútene, akoby som im chcel povedať, aké má byť v tejto oblasti počasie. „Doktor Damski mi oznámil výsledky magnetickej rezonancie.“

Mame zmeravela tvár.

Tal vycítila, že sa blíži vážna chvíľa – alebo jej už všetko vyrozprával Jacques. Vstala a šla po synov, aby ich zapojila do rozhovoru. Spočiatku som sa obával, že na to, aby si vypočuli, s čím sa im chcem zdôveriť, sú primladí. Veď mali len jedenásť a osem rokov. Prítomnosť synovcov ma však ešte väčšmi motivovala, aby som si zachoval chladnú hlavu a pôsobil upokojujúco.

„A ďalej? Čo povedal?“ spýtala sa mama.

Keď som jej v očiach zbadal strach, najradšej by som sa bol rozplakal. Tým by som však zmaril svoj plán. Pretlmočil som jej teda, čo mi vysvetlil doktor. Uchýlil som sa k lekárskeму žargónu, hoci som mu nerozumel. Neskôr som si však všetko vyhľadal na Wikipédii: „Glioblastoma multiforme je najčastejší a najagresívnejší primárny zhubný mozgový nádor, ktorý postihuje človeka. Skladá sa z neneurónových (gliových) buniek. Predstavuje päťdesiatdva percent všetkých mozgových nádorov funkčného tkaniva a dvadsať percent všetkých vnútrolebkových nádorov. Je zriedkavý – na stotisíc ľudí pripadajú dvaja až traja chorí. Liečba zahŕňa chemoterapiu, ožarovanie a operáciu.“ Poslednú časť som vynechal: „Stredný čas prežitia s liečbou je pätnásť mesiacov, bez liečby štyri a pol mesiaca.“

Mama sa rozplakala. Žiaľ ju natoľko ochromil, že po tvári sa jej rozkotúľali slzy. Vystrašilo ma to – a dojalo. „Mami,“ oslovil som ju chlácholivo, „veľmi ťa ľúbim, ale musíš sa upokojiť. Budem v poriadku. Všetko bude v poriadku.“

„Čo to znamená?“ spýtala sa. Ešte stále kvíliivo nariekala. Pozrel som sa na Paulu, ktorá sedela vedľa mňa. Dúfal som, že príde s nejakou odpoveďou, no mlčala. Povedal som si, že urobím to isté čo lekár – názorne jej ukážem, čo mi je. Jednu zaťatú päšť som priblížil k druhej. „Takýto veľký je mozog,“ povedal som. Otvoril som pravú ruku. „Táto ruka predstavuje zdravý mozog. Rastúci nádor,“ zdvihol som pravú päšť, „ho tlačí k lebke.“ V tej chvíli prehovoril jedenásťročný synovec Emanuel. „Ako si to dostal?“ spýtal sa. *Dobrá otázka*, pomyslel som si. „Neviem,“ odvetil som úprimne. „Niektorým ľuďom sa to jednoducho stane. Choroba je veľmi zriedkavá, väčšinou ňou trpia malé deti a veľmi starí ľudia. To, že